

Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till lag om avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården.

I den nya lagen som utskottet tillstyrker föreslås att ett landsting ska erbjuda viss avgiftsfri screening och att regeringen ska få meddela föreskrifter om vilken screening som avses. Vidare föreslås att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om de villkor som ska gälla för screeningen. Lagförslaget föreslås träda i kraft den 1 juli 2016.

Utskottet anser vidare att riksdagen bör avslå motionsyrkandena.

I betänkandet finns tre reservationer (SD, C, L, KD).

Behandlade förslag

Proposition 2015/16:138 Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården.

Sju yrkanden i tre följdmotioner.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården	5
Reservationer	9
1. Översyn av den övre åldersgränsen, punkt 2 (SD, C, L, KD)	9
2. Övriga åtgärder för att öka deltagandet i mammografi, punkt 3 (KD)	9
3. Utredning om förstärkning av sjukhusvården, punkt 4 (KD)	10
Särskilda yttranden	11
1. Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården, punkt 1 (M)	11
2. Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården, punkt 1 (L)	11
3. Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården, punkt 1 (KD)	11
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	12
Propositionen	12
Följdmotionerna	12
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	13

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2015/16:138 och avslår motionerna

2015/16:3372 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 1 och

2015/16:3383 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 1.

2. Översyn av den övre åldersgränsen

Riksdagen avslår motionerna

2015/16:3372 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 2,

2015/16:3381 av Anders W Jonsson (C) och

2015/16:3383 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 3.

Reservation 1 (SD, C, L, KD)

3. Övriga åtgärder för att öka deltagandet i mammografi

Riksdagen avslår motion

2015/16:3383 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 2.

Reservation 2 (KD)

4. Utredning om förstärkning av sjukhusvården

Riksdagen avslår motion

2015/16:3383 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 4.

Reservation 3 (KD)

Stockholm den 19 maj 2016

På socialutskottets vägnar

Emma Henriksson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Emma Henriksson (KD), Anna-Lena Sörenson (S), Cecilia Widegren (M), Lennart Axelsson (S), Margareta B Kjellin (M), Catharina Bråkenhielm (S), Per Ramhorn (SD), Amir Adan (M), Anders W Jonsson (C), Jenny Petersson (M), Kristina Nilsson (S), Carina Herrstedt (SD), Barbro Westerholm (L), Karin Rågsjö (V), Hans Hoff (S), Yasmine Larsson (S) och Stefan Nilsson (MP).

Redogörelse för ärendet

Regeringen aviserade i budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1 utg.omr. 9) att kvinnor mellan 40 och 74 år regelbundet ska erbjudas avgiftsfri mammografi. Socialdepartementet har därför tagit fram en promemoria med förslag till en lag om avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården.

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens proposition 2015/16:138 Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården. Lagrådet har yttrat sig över lagförslaget. Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1 och lagförslaget i bilaga 2.

Tre motioner med sju yrkanden har väckts med anledning av propositionen. Motionsförslagen finns i bilaga 1.

Utskottets överväganden

Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag. Riksdagen avslår motionsyrkanden om avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården, översyn av den övre åldersgränsen, övriga åtgärder för att öka deltagandet i mammografi och en utredning om förstatligande av sjukhusvården.

Jämför reservationerna 1 (SD, C, L, KD), 2 (KD) och 3 (KD) samt särskilda yttrandena 1 (M), 2 (L) och 3 (KD).

Propositionen

Regeringen föreslår att en ny lag om avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården införs. Med screening avses i den föreslagna lagen en systematisk undersökning med hjälp av en speciell metod av en grupp personer för att upptäcka tillstånd som innebär en hög risk för framtida ohälsa.

Enligt förslaget ska landstinget erbjuda viss avgiftsfri screening. Vidare föreslår regeringen att den ska bemyndigas att meddela föreskrifter om vilken screening som avses. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska enligt förslaget dessutom bemyndigas att meddela föreskrifter om de villkor som ska gälla för screeningen. Konstruktionen med en allmänt hållen lag som fylls ut med föreskrifter om screeningmetod och andra villkor som ska gälla för screeningen har valts eftersom screeningmetod m.m. är faktorer som kan ändras över tid. Dessa faktorer bör därför enligt regeringen inte regleras i lag utan på förordnings- eller föreskriftsnivå för att på ett enkelt sätt kunna ändras utifrån det senaste kunskapsläget.

I denna reform avses screening för bröstcancer med mammografi. Enligt Socialstyrelsens rekommendationer om ett nationellt screeningprogram för bröstcancer sänker screening med mammografi dödligheten i bröstcancer med 16–25 procent. Förutom Socialstyrelsens rekommendation om screening med mammografi finns ytterligare tre rekommendationer om program för screening: screening för tjock- och ändtarmscancer, livmoderhalscancer och bukaortaaneurysm. Eftersom bröstcancer är den vanligaste cancerformen bland kvinnor, med ca 8 000 diagnostiserade fall per år, är det den cancerform som prioriteras i första hand när regeringen gör en bred satsning som denna på avgiftsfrihet.

Syftet med avgiftsfriheten är att öka deltagandet i strukturerade mammografiundersökningar, vilket är särskilt angeläget för kvinnor i

socioekonomiskt utsatta grupper. Detta är en del av regeringens arbete med att uppnå en mer jämlik vård. Några landsting har redan infört avgiftsfrihet för mammografi. Vid jämförelser mellan olika landsting har det visat sig att mammografifrekvensen är högre i de landsting som inte tar ut en avgift, särskilt för kvinnor i socioekonomiskt svaga grupper. Vidare är överlevnaden i bröstcancer sämre bland kvinnor som lever under sämre socioekonomiska förhållanden än bland andra. En av de viktigaste prognostiska faktorerna för cancer är i vilket skede en tumör diagnostiseras. Därför är det viktigt att så många som möjligt deltar i screening med mammografi. Låg eller ingen avgift har enligt regeringen visat sig vara en av de mest avgörande faktorerna för ett högre deltagande.

Regeringen bedömer att det är nödvändigt att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om de ytterligare villkor som ska gälla för screeningen för att säkerställa att lagen får avsedd effekt i förhållande till de villkor som bör gälla för screeningen. Sådana villkor kan t.ex. avse ålderskategorier, tidsintervall och könstillhörighet.

Regeringen avser att i förordning bemyndiga Socialstyrelsen att meddela föreskrifter om bl.a. vilka ålderskategorier som ska omfattas av den avgiftsfria screeningen. Socialstyrelsen rekommenderar i dag att kvinnor i åldersgruppen 40–74 år kallas till regelbunden screening med mammografi. Enligt myndigheten finns i dagsläget inga studier av screeningprogram för kvinnor under 40 år eller över 74 år och därmed inte heller någon bild av hälsovinster och risker för kvinnor i övriga åldersgrupper. Regeringen bedömer att det är Socialstyrelsen som i egenskap av expertmyndighet bör få i uppgift att utifrån det befintliga kunskapsläget föreskriva om vilka åldersintervall m.m. som ska omfattas av avgiftsfriheten.

Regeringen föreslår att den föreslagna lagen ska träda i kraft den 1 juli 2016.

Följdmotionerna

I motion 2015/16:3372 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 1 föreslås att riksdagen avslår propositionen. Propositionen saknar enligt motionärerna argument för och analys om varför avgifterna för just screening för bröstcancer ska avgöras på statlig nivå, medan andra screeningprogram, som också rekommenderas av Socialstyrelsen, ska fortsätta att vara landstingens ansvar. Ett likalydande yrkande finns i motion 2015/16:3383 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 1. Det är enligt motionärerna svårt att tro att det enskilt största skälet för att kvinnor väljer bort mammografi skulle vara avgiften. Motionärerna anser vidare att det inte heller finns någon direkt koppling mellan avgiftsfrihet och överlevnad i bröstcancer.

I motion 2015/16:3372 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om åldersgränser för screening. Det finns enligt motionärerna ingen anledning att tro att inte också de kvinnor som passerat den valda åldersgränsen skulle ha nytta av screening för de aktuella

sjukdomarna. Motionärerna anser därför att den övre åldersgränsen för erbjudande av mammografi bör tas bort. Ett likalydande yrkande finns i motion 2015/16:3381 av Anders W Jonsson (C). Enbart ålder kan inte enligt motionären vara skäl till varför inte en undersökning eller behandling genomförs. Det måste vara en helbedömning utifrån individens hälsotillstånd som ska ligga till grund för olika vårdinsatser, inte ålder. Motionären anser därför att den övre åldersgränsen för erbjudande av mammografi bör tas bort.

I motion 2015/16:3383 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om mammografi för kvinnor över 74 år. Det kan enligt motionärerna komma att uppfattas som att risken för bröstcancer upphör efter 74 års ålder, vilket kan invagga kvinnorna i en falsk trygghet som i värsta fall kan öka risken för att sjukdomen inte upptäcks i tid. Motionärerna anser därför att regeringen bör se över frågan om huruvida screening med mammografi för kvinnor över 74 år bör införas.

I motion 2015/16:3383 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör vidta andra, mer angelägna åtgärder för att öka antalet som deltar i mammografi. Studier visar att det t.ex. är viktigt med information på andra språk för att nå de grupper som finns i socioekonomiskt svaga områden. Motionärerna anser att regeringen bör återkomma med förslag som har visat sig ha tydlig effekt på att öka deltagandet. I samma motion yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning för att förstatliga sjukhusvården så att cancervården blir mer jämlik. Motionärerna anser att en jämlik vård kräver stora förändringar av vården i grunden och att skillnaderna måste minska mellan regionerna, inte minst när det gäller väntetiderna i cancervården.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar och ställer sig bakom förslagen i propositionen om avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården. Syftet med avgiftsfriheten är att öka deltagandet i strukturerade mammografiundersökningar, vilket är särskilt angeläget för kvinnor i socioekonomiskt utsatta grupper. Reformen är en del av regeringens arbete med att stärka kvinnors hälsa och uppnå en mer jämlik vård.

Mot denna bakgrund föreslår utskottet att riksdagen av de skäl som anförs i propositionen antar regeringens lagförslag och avslår motionerna 2015/16:3372 (L) yrkande 1 och 2015/16:3383 (KD) yrkande 1.

Regeringen har i propositionen angett att den avser att i förordning bemyndiga Socialstyrelsen att meddela föreskrifter om bl.a. vilka ålderskategorier som ska omfattas av den avgiftsfria screeningen. Socialstyrelsen rekommenderar i dag att kvinnor i åldersgruppen 40–74 år kallas till regelbunden screening med mammografi. Det finns enligt Socialstyrelsen i dagsläget inga studier av screeningprogram för kvinnor under 40 år eller över 74 år och därmed inte heller någon bild av hälsovinster och risker för kvinnor i övriga åldersgrupper. Utskottet delar regeringens

bedömning att det är expertmyndigheten som utifrån det befintliga kunskapsläget bör få föreskriva om vilka åldersintervall m.m. som ska omfattas av avgiftsfriheten. Riksdagen bör således inte ta något initiativ med anledning av motionerna 2015/16:3372 (L) yrkande 2, 2015/16:3381 (C) och 2015/16:3383 (KD) yrkande 3, och de bör avslås.

Ett motionsyrkande tar upp frågan om övriga åtgärder för att öka deltagandet i mammografi. Mot bakgrund av att regeringen i propositionen har anfört att den avser att följa upp reformen anser utskottet inte att det för närvarande finns anledning för riksdagen att ta något initiativ. Motion 2015/16:3383 (KD) yrkande 2 bör därför avslås.

Slutligen tar ett motionsyrkande upp frågan om en utredning om förstatligande av sjukhusvården. Inte heller på detta område anser utskottet att riksdagen bör ta något initiativ. Motion 2015/16:3383 (KD) yrkande 4 bör avslås.

Reservationer

1. Översyn av den övre åldersgränsen, punkt 2 (SD, C, L, KD)

av Emma Henriksson (KD), Per Ramhorn (SD), Anders W Jonsson (C), Carina Herrstedt (SD) och Barbro Westerholm (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2015/16:3383 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 3 och bifaller delvis motionerna

2015/16:3372 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 2 och 2015/16:3381 av Anders W Jonsson (C).

Ställningstagande

Regeringen har i propositionen angett att den avser att i förordning bemyndiga Socialstyrelsen att meddela föreskrifter om bl.a. vilka ålderskategorier som ska omfattas av den avgiftsfria screeningen. Socialstyrelsens rekommendation om screening för bröstcancer med mammografi utesluter kvinnor under 40 år och kvinnor över 74 år. Åldersgruppen 40–74 år är vald utifrån tillgängligt vetenskapligt underlag. Det finns enligt Socialstyrelsen inga studier av screeningprogram för kvinnor under 40 år eller över 74 år och därmed inte heller någon bild av hälsovinster och risker. Att regeringen nu föreslår att riksdagen ska fatta beslut om ett bemyndigande som kan leda till att en övre åldersgräns anges kan dock enligt vår mening komma att uppfattas som en stark signal om att risken för bröstcancer upphör efter 74 års ålder. Det kan skapa en falsk trygghet som i sin tur kan medföra att sjukdomen inte upptäcks i tid. Vi anser därför att regeringen bör se över frågan om screening med mammografi inom hälso- och sjukvården för kvinnor över 74 år.

Vad vi anfört ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

2. Övriga åtgärder för att öka deltagandet i mammografi, punkt 3 (KD)

av Emma Henriksson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3383 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 2.

Ställningstagande

Jag anser att regeringen bör vidta andra, mer angelägna åtgärder för att öka antalet personer som deltar i mammografi. Studier visar att det t.ex. är viktigt med information på andra språk för att nå grupper i socioekonomiskt svaga områden. Jag anser därför att regeringen bör se över frågan och återkomma med förslag som har visat sig ha tydlig effekt på att öka deltagandet i mammografi.

Vad jag anfört ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

3. Utredning om förstärkning av sjukhusvården, punkt 4 (KD)

av Emma Henriksson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3383 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 4.

Ställningstagande

Regeringen anför att avgiftsfrihet för screening av bröstcancer är ett sätt att uppnå jämlik vård, vilket är ett resonemang jag vänder mig mot. Jag anser att en jämlik vård kräver stora förändringar av vården i grunden och att skillnaderna måste minska mellan regionerna, inte minst när det gäller väntetiderna i cancervården. Jag anser därför att regeringen bör se över frågan om att tillsätta en utredning för att förstärka sjukhusvården så att cancervården blir mer jämlik.

Vad jag anfört ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

Särskilda yttranden

1. Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården, punkt 1 (M)

Cecilia Widegren (M), Margareta B Kjellin (M), Amir Adan (M) och Jenny Petersson (M) anför:

Moderaterna avvisade hösten 2015 regeringens aviserade förslag om kostnadsfri mammografi.

Vi vidhåller denna synpunkt.

2. Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården, punkt 1 (L)

Barbro Westerholm (L) anför:

Liberalerna avvisade i sitt förslag till budget för 2016 (mot. 2015/16:3244) regeringens aviserade förslag om kostnadsfri mammografi.

Jag vidhåller denna synpunkt men avstår från att på nytt ge uttryck för en avvikande uppfattning i en reservation.

3. Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården, punkt 1 (KD)

Emma Henriksson (KD) anför:

Kristdemokraterna avvisade i sitt förslag till budget för 2016 (mot. 2015/16:1932) regeringens aviserade förslag om kostnadsfri mammografi.

Jag vidhåller denna synpunkt men avstår från att på nytt ge uttryck för en avvikande uppfattning i en reservation.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2015/16:138 Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården.

Följdmotionerna

2015/16:3372 av Barbro Westerholm m.fl. (L):

1. Riksdagen avslår proposition 2015/16:138 Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åldersgränser för screening och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3381 av Anders W Jonsson (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åldersgränser för screening och tillkännager detta för regeringen.

2015/16:3383 av Emma Henriksson m.fl. (KD):

1. Riksdagen avslår proposition 2015/16:138 Avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta andra mer angelägna åtgärder för att öka antalet som deltar i mammografi och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om mammografi för kvinnor över 74 år och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att förstatliga sjukhusvården så att cancervården blir mer jämlik, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om avgiftsfrihet för viss screening inom hälso- och sjukvården

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens tillämpningsområde

1 § I denna lag finns bestämmelser om landstingets ansvar för viss avgiftsfri screening inom hälso- och sjukvården utöver vad som följer av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

Med screening avses i denna lag en systematisk undersökning med hjälp av en speciell metod av en grupp personer för att upptäcka tillstånd som innebär en hög risk för framtida ohälsa.

Landstingets ansvar

2 § Ett landsting ska erbjuda dem som omfattas av 3 eller 3 c § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) avgiftsfri screening i enlighet med vad som föreskrivs med stöd av 3 §.

Vad som sägs i denna lag om ett landsting gäller också en kommun som inte ingår i ett landsting.

Bemyndiganden

3 § Regeringen får meddela föreskrifter om vilken screening som ska vara avgiftsfri enligt denna lag.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om de villkor som ska gälla för screeningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.